Наше Слово

УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖНЕВИК
TYGODNIK UKRAIŃSKI
UKRAINIAN WEEKLY

Рік LXXI № 45 (3612) Варшава, 8 листопада 2026 року, Ціна / Cena 7 zł (vat = 8%) INDEKS 366609 ISSN 0027-8254 Інтернет-версія газети nasze-slowo.pl

Фото Григорія Сподарика

Леся Українка, яку співають і малюють. с. 2

Форум про підтримку учнів з досвідом міграції та біженства. с. 8

«Підляська осінь» – свято пісні і танцю, але під звуки війни. с. 12

ISSN 027-8254
9 770027 825269 45

eprasa.pl e2e4414859

Григорій СПОДАРИК
Фото автора статті

Леся Українка, яку співають і малюють

Понад 130 юних виконавців, більш ніж 100 художніх робіт і творчість Лесі Українки, яка й сьогодні знаходить відгук у дитячих серцях. В Ольштині відбувся XXIII Огляд української співаної поезії, авторської та сучасної пісні. Цьогорічна зустріч показала, що знайомство з українською культурою – це не лише уроки й виступи, але теж дружба, сміливість та можливість розповісти власну історію.

Цього разу головною героїнею огляду стала Леся Українка. Її поезія звучала зі сцени, а портрети, які діти створили спеціально для конкурсу, показали, як по-різному можна сприймати видатну українську письменницю. Захід організували ольштинський гурток Об'єднання українців у Польщі та міжшкільний пункт навчання української мови.

У Початковій школі № 2 в Ольштині зібралися юні артисти з різних місцевостей регіону. Від імені організаторів їх привітали Мирослава Четирба-Піщако та Петро Табака. Мирослава Четирба-Піщако звернула увагу на особливий зв'язок між поезією Лесі Українки та музикою. За її словами, вірші письменниці від самого початку мали в собі мелодійність, яка й тепер надихає виконавців різних поколінь. Тому слово поетки продовжує жити в нових формах – від класичних романсів до року й електронної музики. Водночас організаторка наголосила, що значення творчості Лесі Українки виходить далеко за межі літератури. Письменниця розвивала українську мову, збагачувала її словник і доводила, що за допомогою української можна висловлювати найскладніші думки.

«Рідна мова для кожного народу – це його зброя, його ідентичність і його дім», – підкреслила Мирослава Четирба-Піщако. Саме тому важливо, щоб молоде покоління не лише вивчало українську, а й відчувало її своєю.

Не нудний обов'язок, а власний вибір

Як зацікавити дітей поезією, щоб вона не залишилася для них лише шкільним завданням? Дарія Булка-Бзіл, керівниця дитячого ансамблю «Сузір'ячко», переконана: потрібно враховувати інтереси юних виконавців і давати їм можливість брати участь у виборі репертуару.

«Наша роль у тому, щоб їм показати, що це не нудна поезія, що її не потрібно вивчати, бо так треба, а можна зробити це по-цікавому», – пояснила вона. Як говорить керівниця ансамблю, діти мають відчувати, що їхня думка важлива. Якщо пісня їм не подобається, навіть добре підготовлена репетиція може не дати очікуваного результату. Тому необхідно шукати інші твори й не намагатися досягти всього примусом. Не менш важливі для Дарії Булки-Бзіл і знайомства, які діти заводять під час таких зустрічей. Тут вони можуть спілкуватися українською мовою, знаходити друзів з інших місцевостей і відчувати, що належать до ширшої спільноти.

«Це наше. І ми навіть не мусимо того дуже

eprasa.pl e2e4414859

любити. Але пізнати і знати мусимо, щоб наше розуміння розширювалося», – наголосила керівниця «Сузір'ячка», говорячи про українську культуру та її значення для всіх, хто живе поруч із нею.

Коли портрет розповідає більше, ніж слова

Важливою частиною огляду став Воєводський художній конкурс «Портрет Лесі Українки». На нього надійшло понад 100 робіт від учнів початкових класів. Діти змагалися у двох вікових категоріях, а журі обрало переможців і відзначило найкращі малюнки.

Серед молодших учасників перемогла Сандра Боднар, а серед старших – Мілана Загребельна. Обидві переможниці навчаються в українській школі у Бартошицях. Журі вручило також гран-прі огляду, яке отримала Вероніка Булковська. Співорганізатор події Петро Табака підкреслив, що під час підготовки малюнків заохочував дітей не обмежуватися копіюванням готового портрета, а додавати власні ідеї. Важливо було, щоб вони могли показати свою фантазію та індивідуальність. Водночас журі довелося нелегко: робіт було багато, а їхній рівень виявився високим, на чому наголошувала, зокрема, членкиня комісії Анна Фаранчук.

Своєю чергою для Тетяни Бакоцької, міжкультурної асистентки Початкової школи № 1 в Ольштині, конкурс став нагодою побачити, як література допомагає дітям говорити про власні переживання. Серед учасників були діти з України, які бачили окупацію та війну, а також учениця з Білорусі, котра спеціально для виступу почала вивчати українську мову.

Особливо Тетяну Бакоцьку вразив малюнок хлопчика з окупованої Нової Каховки. Він зобразив Лесю Українку в образі Богоматері, яка оберігає Україну. У цій роботі літературний образ поєднався з дитячим досвідом війни, болем і надією.

«Вона завдяки своєму слову до цього часу надихає наших сучасних дітей», – зазначила Тетяна Бакоцька, говорячи про Лесю Українку. Такі роботи показують, що творчість письменниці не обмежується сторінками книжок. Діти можуть знаходити в ній власні сенси й через мистецтво висловлювати те, про що часом важко сказати словами.

Сцена, яка додає відваги

Для дітей участь в огляді – це також можливість вийти за межі звичного шкільного середовища. Учителька української школи в Бартошицях Агнеса Внукович вважає, що виступи перед новою аудиторією допомагають молодим виконавцям долати хвилювання, знайомитися з іншими людьми й поступово ставати впевненішими. Педагоги готують дітей до концертів, але водночас дбають про те, щоб юні артисти почувалися комфортно. Адже навіть для наймолодших учасників вихід на сцену може бути серйозним випробуванням.

«Це їм додає відваги», – підкреслила Агнеса Внукович. Вона вказує, що такий досвід може стати у пригоді не лише під час наступних концертів, а й у дорослому житті – в час навчання, роботи та знайомства з новими людьми.

На огляд до Ольштина завітала також консулка України в Ґданську Світлана Криса. Вона наголосила, що для неї ця зустріч має особливе значення, адже сама навчалася у школі та університеті імені Лесі Українки на Волині. Дипломатка подякувала організаторам і учасникам за підтримку української культури. Вона теж заохочувала відвідати Музей Ґрюнвальдської битви, де за сприяння консульства став доступним аудіогід українською мовою.

«Незважаючи на те, що в Україні сьогодні важкі часи, ми повинні мати надію і віру в найкраще», – наголосила Світлана Криса.

До присутніх у листі звернувся також владика Аркадій Трохановський. Він назвав українське слово й пісню важливою опорою для спільноти, особливо в час війни, коли вони допомагають зберігати мову, єднати українців і зміцнювати їхню ідентичність. Владика побажав учасникам творчого натхнення, нових знайомств і добрих вражень, а сам огляд назвав важливою культурною подією для української громади в Польщі. ●

eprasa.pl e2e4414859

Автобусна поїздка на JarmaRock FEST зі Щеціна

Щецінський відділ ОУП оголосив на своїй фейсбук-сторінці, що організовує автобусну поїздку на фестиваль JarmaRock FEST у Ґданську. Автобус, який починає свій маршрут у Щеціні, по дорозі відвідає Колобжеґ, Кошалін, Слупськ та Лемборк, щоб взяти з собою попутників.

Виїзд – в суботу, 21 листопада, повернення – вночі 22 листопада. Записи тривають до 15 листопада.

Більше інформації та контакти для запису розміщені на фейсбук-сторінці (Związek Ukraińców w Polsce, oddział w Szczecinie).

Прибирання могил до Дня всіх святих

Як щороку, українські організації в Польщі запросили всіх охочих упорядкувати могили до Дня всіх святих, який відзначався 1 листопада.

Спільне прибирання поховань українців, котрі спочивають на Раковицькому цвинтарі в Кракові, 24 жовтня провів місцевий гурток ОУП.

«Дуже дякуємо всім, які доєдналися: і Пласт-Краків, і середня школа у Кракові, та просто друзі й ті, яким цікаво зберігати пам'ять про наших. При такій команді все пішло дуже швидко. Як самі бачите, деякі гроби за рік сильно занечистились і позаростали, і важливо, щоб щороку обходити їх і відчищувати», – зазначають у мережі члени краківського гуртка Об'єднання.

У Любліні кожного року таке осіннє прибирання могил воїнів Української Народної Республіки, що розташовані на православному кладовищі на вул. Липовій, організовує Українське товариство у Любліні.

«Сьогодні на православному кладовищі в Любліні зібралася численна група людей, які відчували своїм обов'язком подбати про могили борців за волю України з-перед понад 100 років. Велика подяка всім, хто відгукнувся: членам і прихильникам Українського товариства, біженцям з України, працівникам Генерального консульства України в Любліні», – пишуть на своїй фейсбук-сторінці організатори про цьогорічне прибирання, що пройшло 31 жовтня.

Напередодні Дня всіх святих також відбулося впорядкування могил воїнів Української Народної Республіки, які спочивають на військовому кладовищі у Катовицях. Їх провів катовицький гурток Об'єднання українців у Польщі на чолі з Петром Кормилом, в. о. голови гуртка. Одночасно діяч Об'єднання з Катовиць у відеозаписі на фейсбук-сторінці гуртка закликав усіх, хто живе в Польщі, зайти на сайт «Живі в пам'яті», перевірити, які українські поховання розташовані поруч з міськими осередками, де проживає українська громада, і в день 1 листопада прийти й запалити лампадку на могилах.

У День всіх святих представники громади, українські дипломати спільно вшанували пам'ять українців, які зокрема поховані на Православному цвинтарі у Любліні та Православному цвинтарі в районі Воля й Військовому кладовищі на Повонзках у Варшаві. У столиці протягом років про козацькі хрести піклується Громадська ініціатива з догляду за могилами воїнів УНР у Варшаві.

Слід додати, що, відвідавши Військове кладовище на варшавських Повонзках, українські дипломати вшанували, зокрема, пам'ять Даніеля Штибера – польського героя, який 25 листопада 2022 року загинув під Луганським, служивши у лавах Збройних сил України.

Фото з фейсбук-сторінки гуртка ОУП у Кракові

Засідання Ради Поморського відділу ОУП

24 жовтня в домівці Об'єднання українців у Лемборку відбулося засідання Ради Поморського відділу ОУП. Його очолила голова відділу професорка Марта Коваль. Під час засідання обговорено ситуацію в гуртках, які входять до складу Поморського відділу. Кожен голова гуртка представив звіт про діяльність своєї управи, поділився спостереженнями та викликами, з якими зустрічається на щодень.

Також було обговорено майбутні події, зокрема 50-й ювілейний JarmaRock FEST та відзначення 80-х роковин акції «Вісла» у 2027 році. Під час зустрічі, про яку повідомлено на фейсбук-сторінці домівки у Ґданську, було теж поповнено склад Управи Поморського відділу ОУП. До нього увійшла Дорота Андрушкевич.

Особливою подією засідання стало одностайне рішення Ради відділу, ухвалене за пропозицією голови ґданського гуртка, про надання пані Єлизаветі Кремінській звання почесної голови Поморського відділу Об'єднання українців у Польщі.

«Щиро вітаємо пані Єлизавету з цим почесним визнанням та бажаємо міцного здоров'я, невичерпної енергії й подальших успіхів у діяльності на благо української громади!» – наголошують діячі Поморського відділу Об'єднання в дописі, розміщеному в мережі. Нагадаємо, що пані Єлизавета Кремінська протягом багатьох років очолювала Поморський відділ Об'єднання та керувала різними проєктами.

Одночасно діячі ОУП дякують господарям зустрічі – пані Ренаті та Олегу Романкам – за «гостинність, ретельну підготовку та теплий прийом представників усіх гуртків Поморського відділу».

У засіданні Ради Поморського відділу ОУП взяли участь голови та члени гуртків з Ґданська, Слупська, Лемборка, Битова та Члухова.

Фото з фейсбук-сторінки Домівки Ґданськ

Більше новин читайте на сайті: nasze-slowo.pl.
Опрацював на основі повідомлень Павло ЛОЗА

eprasa.pl e2e4414859

Павло ЛОЗА
Фото автора статті

Огляд релігійної творчості у Перемишлі

24 жовтня у Народному домі в Перемишлі відбувся четвертий Архієпархіальний огляд релігійної творчості. Взяли в ньому участь діти та молодь з шести парафій Перемисько-Варшавської архієпархії УГКЦ.

Цьогорічний огляд проходив під гаслом «Марія – Дорога до Христа». Серед гостей події був, зокрема, апостольський екзарх Німеччини та Скандинавії на пенсії єпископ Петро Крик, який уже традиційно прийшов на огляд.

На заході можна було побачити представників парафій з Горлиць, Перемишля, Варшави, Ряшева, Кельц та Тарнова. Учасники мали нагоду поділитися своїми талантами, представити творчі напрацювання. У їхньому виконанні прозвучали вірші, спів, музика, а деякі групи приготували теж театральні сценки. Виконавці виступали у колективах, а також соло.

Як зазначили організатори, огляд став гарною нагодою для дітей і молоді розвивати свої здібності й «відкривати красу християнських цінностей та свідчити про свою віру через творчість».

– Кожна ваша презентація на сцені наближає нас ближче до Ісуса, – говорив отець Дмитро Лавренюк *(на фото)*, вікарій собору святого Івана Хрестителя у Перемишлі. Священник зі сцени дякував усім учасникам, їхнім батькам, опікунам, парохам, які приїхали з юними виконавцями, а особливо головній організаторці огляду – сестрі Даниїлі Шумній *(на фото)*, голові Відділу до справ катехитичного навчання.

Після всіх виступів учасники спільно з глядачами виконали два танці.

Цьогоріч в огляді взяло участь понад 120 дітей. А разом з усіма присутніми в театральному залі Народного дому зібралося понад 150 осіб.

На завершення сестра Даниїла Шумна подякувала виконавцям та їхнім опікунам і вручила подяки керівникам груп й подарунки для дітей та молоді.

Організатори також попіклувалися, щоб ніхто не залишився голодним протягом кількох годин заходу, тому забезпечили всіх смачними перекусами, водою та обідом.

Слід додати, що через тиждень після огляду, 1 листопада, у Перемишлі відбулася презентація малюнків у рамках конкурсу «Митрополит Андрей очима дітей». Його метою було відкрити для дітлахів постать митрополита. Роботи учасників конкурсу презентовано у перемисько-му архікатедральному соборі УГКЦ. ●

eprasa.pl e2e4414859

Петро АНДРУСЕЧКО, Київ

Україна провела вдалу контроперацію під землею

У 2026 році українській армії вдається не лише ефективно стримувати противника на більшій частині фронту, але й проводити успішні контроперації.
14 жовтня командир 3-го армійського корпусу генерал Андрій Білецький повідомив про завершення четвертого етапу операції «Вівальді» в районі Лимана Донецької області. Офіційно про операцію повідомили лише 15 вересня, хоча вона тривала вже кілька місяців. За словами Білецького, протягом цього етапу росіяни втратили близько 3 тисяч військовослужбовців убитими та пораненими. Загалом під час операції «Вівальді» російські втрати склали близько 8 тисяч осіб. Завдяки всім етапам операції Україна відновила контроль над 277 км² території, було звільнено 16 населених пунктів.
Приблизно в той самий час тривала ще одна українська контроперація поблизу Куп'янська у Харківській області. Про її деталі повідомили лише в другій половині жовтня. Операція під назвою «Велес» принципово відрізняється від «Вівальді». Її вимірювальні результати є скромнішими, ніж у випадку з «Вівальді». Однак вона була проведена у винятковий спосіб – під землею. У такий спосіб було ліквідовано канал проникнення російських військових до цього міста. На думку експертів, ця операція – лише один із елементів війни, яка вже переноситься під землю. Втім, це не є чимось новим в історії сучасних воєн.

Назву «Велес» для операції запозичили зі слов'янської міфології. Велес – один із язичницьких богів, який відповідає за багатство, пов'язане насамперед із опікою над худобою.

Його також вважали володарем підземного світу, і саме це визначило вибір назви української військової операції, яка відбулася під землею, а конкретніше – у газопроводі, що проходить поблизу Куп'янська в Харківській області.

Протягом тривалого часу перебіг операції вдавалося тримати в таємниці. Лише 22 жовтня генерал Ігор Оболенський (позивний «Корнет»), командир 2-го корпусу Національної гвардії України «Хартія», заявив, що її метою було зрив російської інфільтрації в районі Куп'янська через труби магістрального газопроводу «Союз». Днями з'явилося більше деталей цієї складної акції.

Небезпечні труби

У минулому році ситуація навколо Куп'янська та в самому місті ставала критичною. росіяни проникали до міста.

У командуванні «Хартії» протягом тривалого часу не могли визначити, яким чином російські військові переправляються через річку Оскіл і потрапляють до міста. Частина росіян переправлялася річкою, однак кількість російських військових у місті була більшою за кількість тих, хто переправлявся живим по воді.

«Ми на 90% були впевнені, що противник використовує переправи... Але кількість людей, яких ми вже ловили, вона не співпадала», – підкреслив командир «Хартії» Оболенський у нещодавньому інтерв'ю для ютуб-каналу «Бомбардир».

Виявилося, що в цьому районі розташовані дві нитки газопроводу «Союз», який був збудований у 1975-1979 роках для транспортування газу з родовищ поблизу Оренбурга (рф) через територію України до країн Східної Європи.

З початку війни він не використовувався за первинним призначенням. Однак у трубопроводах усе ще залишалася газолінова фракція, яка утворилася там під час експлуатації, а також залишки газу. Це становило велику небезпеку для людей, які перебували всередині. Втім, росіяни наважилися використати ці трубопроводи для таємного перекидання військ до Куп'янська.

У вересні минулого року ця інформація стала публічною. Український OSINT-проєкт DeepState повідомив, що росіяни в газопроводі поблизу Куп'янська «побудували цілу логістичну артерію». Вони заходили в труби поблизу села Лиман Перший, розташованого на східному березі річки Оскіл, і в такий спосіб перетинали річку, а потім виходили на північних околицях Куп'янська. Для пересування всередині трубопроводу росіяни використовували спеціально сконструйовані візки, а також електросамокати. Подолання цього маршруту займало чотири доби. По дорозі було створено спеціальні пункти з провіантом та місцями для відпочинку.

У такий спосіб на межі серпня та вересня 2025 року російській армії вдалося завести до Куп'янська кількасот військових. А це, у свою чергу, дозволило їм (попри те, що вони не захопили все місто) оголосити, що Куп'янськ здобуто.

З осені минулого року до зими 2026 року українські сили провели успішну наземну операцію з локалізації та ліквідації російських сил у Куп'янську. Паралельно атакувалися та підривалися ділянки трубопроводу. У відповідь росіяни створювали входи до трубопроводу в інших місцях. А знищення всього трубопроводу артилерійським обстрілом чи ударами з повітря перевищувало українські можливості.

Тому було вирішено зайти всередину. Після планування та тривалої підготовки наприкінці вересня було розпочато операцію «Велес». І протягом майже пів року українським силам вдалося взяти під контроль 15 км трубопроводу та зачистити позиції, на яких усе ще перебували російські військові на північних околицях Куп'янська.

Командування «Хартії» оцінило втрати противника у понад 100 військовослужбовців, також у полон було взято 30 росіян. Інформації про втрати з українського боку немає. Однак керівник напряму комунікацій Кор-

eprasa.pl e2e4414859

пусу «Хартія» Володимир Дегтярьов сказав ВВС Україна, що Корпус також зазнав певних втрат. Командування визнало, що кілька військових отруїлися випарами в трубопроводі.

П'ять кілометрів на колінах в три дні

«Операція „Велес" була і є успішною. Ми досягли мети і позбавили росіян цього ефективного шляху підходу до міста, шляху інфільтрації, який вони використовували понад рік. І власне на це були спрямовані наші дії», – сказав 26 жовтня головний сержант батальйонно-тактичної групи 13-ї бригади «Хартія» з позивним «Аяччо» в етері Суспільне Студія.

Військовий також додав, що операція проводилась у вкрай важких умовах.

«Середовище це надзвичайно складне, і для обладнання, для заліза, для всіх матеріалів. Воно агресивне, несприятливе. Ну а що вже говорити про наших бійців, яким там і пересуватися складно було, і просто перебувати», – підкреслив «Аяччо».

Це також підтвердили бійці 425-го окремого штурмового полку «Скеля», які взяли участь у цій операції. Вони дали їй неофіційну назву – «Impossible» («Неможливо»). В опублікованому відео один із військових розповів, що протягом трьох днів вони долали відрізок у 5 кілометрів, повзучи на колінах у трубі діаметром 1-1,4 метра, щоб дістатися позиції всередині неї.

Інший боєць на відеозапису казав, що вони фактично «жили в цій трубі». Спали один за одним. А всередині – бруд, який обліплює військових. Траплялося й таке, що по дорозі в цій трубі вже лежав труп, який розкладався серед сміття.

Перейняти та вдосконалити досвід противника

росія, використовуючи газопровід «Союз» для перекидання військ, уже спиралася на попередній досвід. У 2024 та 2025 роках російські військові використовували газопроводи та каналізаційні труби для проникнення в тил українських позицій поблизу Суджі (Курська область) та Авдіївки (Донецька область).

«Ми навчилися цього у москалів ще з часів Суджі. І після цього командир корпусу почав більш детально вивчати, де є труби в газорозподільній магістралі. Тому що ми довго не могли зрозуміти, як противник [заходить] в тил Куп'янська, як просочується в Куп'янськ. Зрозуміли, що там є газогін…. Ми детально вивчили, які є успіхи у росіян, що вони роблять, як пересуваються, як налаштовують комунікацію. І приділили цьому максимум своїх знань, знайшли людей, фахівців більш освічених у цьому напрямку – і шахтарів, і людей, які розуміються на підземних роботах. І почали ще більше, ніж пів року тому, розвивати цей напрям», – сказав 24 жовтня у розмові на Радіо NV заступник командира 2-го корпусу «Хартія» полковник Володимир Лисюк.

Офіцер підкреслив, що підземна війна через свою специфіку вимагає колосальних зусиль. А в межах підготовки до операції військові пройшли спеціальне навчання.

«У навчальному таборі ми зробили макети труб, макети комунікацій, як перебувати під землею, як орієнтуватися, як відчувати себе в замкнутому середовищі», – повідомив полковник.

У ході боїв у газопроводі українським військовим вдавалося використовувати там навіть певні види FPV-дронів.

Офіцер додав, що під землю спускався й командир «Хартії» генерал Оболенський разом з іншими командирами корпусу, «щоб на власній шкурі відчути, як це: як рухатися, як там жити, як функціонувати тощо».

Підземна війна

«росіяни вважали, що підземні комунікації – це їхній ексклюзивний інструмент для обходу нашої оборони. Ми вивчили їхній досвід, переграли їх на їхньому ж полі й перетворили цю загрозу на нашу контрнаступальну перевагу», – розказав 12 жовтня генерал Ігор Оболенський.

Понад місяць тому, 12 вересня, Оболенський брав участь у дискусійній панелі на відкритті дводенної конференції «Ялтинська Європейська Стратегія» (YES) у Києві, організованої фондом Віктора Пінчука. Під час свого виступу він заявив, що характер бойових дій швидко змінюється під впливом нових технологій, а поле бою в усе більшій мірі переноситься під землю.

Генерал сказав тоді, що українські підрозділи вже мають досвід бойових дій під землею, зокрема флангових атак.

«Поле бою пішло під землю. Ми маємо флангові атаки під землею, вже маємо досвід. Під землею ми ефективніші», – підкреслив Оболенський.

У той час громадськість ще не знала, що очолюваний ним корпус проводить складну операцію в трубопроводах у районі Куп'янська.

Юрій Федоренко, командир 429-ї окремої бригади безпілотних систем «Ахіллес», підкреслив 22 жовтня у дописі у фейсбуці, що «Хартія» застосувала під час підземної операції «власні технологічні рішення у сфері зв'язку, навігації та забезпечення умов життєдіяльності».

На його думку, це «лише невеличкий фрагмент розвитку підземної інфраструктури. Цілком можливо, що вже найближчим часом виникнуть цілі напрями підземних технічних рішень, а саме поняття „підземна інфраструктура війни" – це не лише про фронт, а й про тил».

«В умовах постійного повітряного терору українським підприємствам також має сенс іти під землю. Це звучить як надскладний виклик, але досвід таких країн, як Ізраїль та Іран, свідчить про те, що в певних випадках це необхідно. Ба більше, це одна з умов економічної стійкості держави», – підкреслив Федоренко.

Він не додав ще одного прикладу з історії сучасних воєн. Тактику підземної війни з розбудованою, глибоко закопаною інфраструктурою використовував під час війни у В'єтнамі проти армії США В'єтконг, підтримуваний СРСР. Бої точилися у виритих В'єтконгом тунелях. ●

eprasa.pl e2e4414859

Павло ЛОЗА
Фото з архіву ОУП-Перемишль (автор Адам Яремко)

Форум про підтримку учнів з досвідом міграції та біженства

70 директорів, вчителів, експертів, а також представників органів місцевого самоврядування та неурядових організацій з усього Підкарпаття зібралися, щоб обговорити питання інтеграції, створення безпечного шкільного середовища та психологічної підтримки.

Під час конференції з питань мультикультурної освіти, що відбулася в Народному домі, було обговорено ключові виклики та цілі, пов'язані з роботою в школах, які приймають учнів з досвідом міграції.

Одним із гостей став Лауринас Вайчюнас, директор Колегіуму Східної Європи (Kolegium Europy Wschodniej), який розповів про поточну геополітичну ситуацію в Польщі та Україні.

Як експертка також виступила докторка Наталія Сабліна, голова Міжнародної асоціації психологів та тренерів-експертів та директорка Тренінгового центру Наталії Сабліної. Психологиня, яка спеціалізується на розпізнаванні травм та посттравматичного стресового розладу, представила матеріал про емоційне та психологічне навантаження учнів, які прибувають з України до Польщі. Вона також пояснила причини їхньої зміни настрою та поведінки, що може випливати як з воєнної травми, так і того факту, що молодь та діти переживають за своїх близьких, які залишилися в Україні.

Сильним моментом конференції став фільм про атаку росії на одну з київських шкіл, яка сталася саме в день конференції у Перемишлі.

Докторка Наталія Сабліна

eprasa.pl e2e4414859

Програма форуму також охоплювала п'ять практичних сесій, що стосувалися таких тем, як протидія насильству з боку однолітків, емпатія, складні розмови з учнями та батьками, а також роль директора школи, що приймає до себе, зокрема, учнів-біженців. Кожен учасник міг сам обрати потрібну йому сесію. Ці зустрічі проводили експерти з Варшави, Любліна та Кракова, а саме: Пйотр Скшипчак, Вікторія Дудек, Уршуля Майхер-Лєґавєц, Анна Кальбус, Марта Смаґович та Міхал Ольшови.

– Кожен мав можливість обрати тематичні блоки, які його цікавили, – каже Михайло Шахмат з Перемиського відділу ОУП.

Це була перша така конференція. Наступна запланована на 2027 рік.

– Наступного року ми хочемо збільшити кількість учасників події, щоб збільшити її масштаб, – розповідає діяч перемиського Об'єднання, який водночас шкодує, що цьогорічного форуму не відвідали представники міської влади Перемишля, зокрема директор перемиського департаменту освіти.

Проте були директори місцевих шкіл, наприклад, «шашкевичівки». Додамо, що деякі перемиські та кілька десятків інших шкіл з Підкарпаття беруть участь в урядовій програмі вирівнювання освітніх можливостей для дітей та молоді «Дружня школа» (Przyjazna szkoła), яку в Підкарпатському воєводстві координує Об'єднання українців у Польщі.

– На жаль, моє особисте враження таке, що школи в Перемишлі не повністю використовують потенціал проєкту. Можна скористатися його можливостями більше. Саме тому була організована ця конференція, щоб висвітлити дуже цінні моменти цього проєкту, – додає Михайло Шахмат, який координує програму від імені ОУП.

Офіційним партнером форуму «Ефективна допомога учням з міграційним досвідом та статусом біженців у школах Підкарпаття», який організувало ОУП-Перемишль, став підкарпатський куратор освіти, а сам захід відвідали представники кураторії.

***

Форум «Ефективна допомога учням з міграційним досвідом та статусом біженців у школах Підкарпаття» був організований в рамах урядової програми «Дружня школа», яку реалізують у 2025-2027 роках. ●

ПОДІЇ

Григорій СПОДАРИК
Фото автора статті

Жіноча зустріч про віру, родину та внутрішню гармонію

У парафії святих Володимира й Ольги у Видмінах 17 жовтня відбулася зустріч для жінок під гаслом «Дорога до внутрішньої гармонії та глибшої зустрічі з Богом».

Учасниці молилися разом під час божественної літургії, яку очолив владика Аркадій Трохановський, а згодом говорили про те, як поєднати родинні обов'язки, роботу, суспільну активність і духовне життя. У програмі були виступи отця Романа Стороняка про гідність і покликання жінки та лікаря Даріуша Мєжеєвського про жіноче здоров'я, фізіологію і зв'язок між вірою та самопочуттям. Практичною частиною зустрічі став майстер-клас із виготовлення вервиць, який провела Марта Крушельницька. Після завершення роботи вервиці освятили, а учасниці спільно помолилися до Пресвятої Богородиці.

Між родиною, роботою і власними потребами

Сьогодні жінкам часто доводиться робити набагато більше, ніж їхнім попередницям одне покоління тому. Вони виховують дітей, працюють, дбають про дім, беруть участь у житті громади й водночас намагаються знаходити час для себе. Про ці щоденні виклики й говорили учасниці зустрічі.

Як змінилася роль жінки, вказувала, зокрема, Анна Стороняк. За її словами, якщо раніше багато хто з жіноцтва переважно займався домом і дітьми, то тепер до сімейних обов'язків додаються професійна діяльність та інші справи. Водночас для неї близькі залишаються головною життєвою цінністю. «Для мене найважливішим є родина, щоб діти знали: вдома на них завжди чекають мир, спокій, тепло й любов», – наголосила вона. У її сім'ї є традиція недільного обіду, коли всі сідають за стіл і без телевізора та інших відволікань розповідають, як минув тиждень. На думку Анни Стороняк, дітям потрібно давати відчуття, що вдома їх завжди вислухають і підтримають, навіть якщо вони припустилися серйозної помилки. Важливими опорами для родини вона вважає також віру та молитву, а щоб справді побути разом, іноді варто відмовитися від частини численних занять і справ.

10.

eprasa.pl e2e4414859

Продовження з 9 сторінки

Своєю чергою Ольга Пік-Кішко під час зустрічі хотіла почути думки духовенства не лише про роль жінки в сім'ї, а й про її місце в суспільстві. Адже багато жінок працюють у громадських організаціях, долучаються до місцевих ініціатив і самі організовують заходи. «Я вважаю, що роль жінки дуже важлива й особлива: вона є дружиною, мамою, а також може бути активною учасницею суспільного життя. На власному прикладі можу сказати, що жінка може поєднувати всі ці ролі», – сказала вона. Тим часом, за словами Ольги Пік-Кішко, важливо, щоб активність у громаді не витісняла родинного життя, але й домашні обов'язки не ставали перешкодою для суспільної діяльності жінки.

Учасниці говорили й про те, що самих порад не завжди достатньо. Марія Бутрим зауважила, що теоретичні рекомендації щодо сімейних стосунків буває складно втілити на практиці. Деякі обставини неможливо змінити, тому їх доводиться приймати. До того ж відповідальність за дім, дітей і виховання не повинна лежати лише на жінці – чоловіки мають бути повноцінними учасниками сімейного життя.

Для Оксани Мудрої зустріч стала нагодою замислитися над тим, як розумно виховувати дітей і зберігати добрі стосунки з чоловіком. Емілія Мельник прийшла разом із донькою та онукою, щоб дізнатися більше й послухати священника. Інші учасниці шукали тут можливості поспілкуватися, обмінятися досвідом і почути різні погляди.

Жінка не повинна залишатися сама

Про роль жінок у церковному житті та важливість таких зустрічей розповів і владика Аркадій Трохановський. За його словами, жінки часто першими відгукуються на потреби парафії, допомагають священникам і беруть на себе багато громадських справ. Вони також нерідко саме через молитву, виховання дітей і власний приклад передають віру наступному поколінню. Водночас владика наголошував, що не можна покладати всю відповідальність на жінку. «Жінку не можна залишати саму, сказати, що за все вона має відповідати», – підкреслив ієрарх. На його думку, церковна громада має бути місцем, де люди не лише спільно моляться, а й підтримують одне одного. Тому такі зустрічі допомагають жінкам різного віку ділитися досвідом, а також заохочують активніше долучатися до життя парафії. Особливо важливо це для української громади в Польщі, якій у непрості часи потрібні єдність і взаємна підтримка.

Про значення молитви в житті родини розповів також парох парафії у Видмінах отець Василь Крушельницький. Він звернув увагу на традицію повторення коротких молитов, зокрема «Богородице Діво», під час молитви на вервиці. Це спосіб просити Пресвяту Богородицю про заступництво, материнську опіку й захист у різних життєвих обставинах.

За словами священника, молитва не має бути лише відповіддю на складні обставини. Вона повинна залишатися частиною щоденного християнського життя.

«Жінка – це душа сім'ї, родини», – сказав отець Василь, наголосивши на особливій ролі жінок у вихованні дітей і залученні родини до молитви та церковного життя. ●

eprasa.pl e2e4414859

Степан МІГУС
Фото надала Тетяна Бакоцька

Юний українець здобув золото на міжнародному турнірі з тхеквондо

У середині вересня цього року на Міжнародному турнірі з тхеквондо «Litwa Korea Ambasador Cup», що проходив у Вільнюсі, золоту медаль серед юніорів виборов 15-річний українець Михайло Хода, син Героя України Руслана Ходи з Миколаївщини (Шевченківська громада). Юний спортсмен тренується в Ольштині – столиці Вармінсько-Мазурського воєводства – і навчається в другому класі місцевого ліцею при Комплексі загальноосвітніх шкіл № 5 Спортивної майстерності імені Мар'яна-Ґжеґожа Бублєвича. Він також єдиний у місті тхеквондист з України.

Михайло Хода

Тренер Григорій Хозяінов

– Ми з мамою й тепер шестирічною сестрою Мирославою виїхали з України, бо в нашому селі Шевченківської громади на Миколаївщині вже з першого дня повномасштабної війни почалися бойові дії, – розповідає Михайло. – Мій тато, тренер із тхеквондо, у ті дні обороняв Миколаїв, а згодом звільняв від російської окупації нашу громаду. На жаль, 4 серпня 2022 року він загинув на фронті в Херсонській області.

Від квітня 2022 року хлопець тренується в клубі «Taekwondo Olsztyn». Навчальна програма тут подібна до української. Тренер Марцін Хожелєвський звільнив Михайла від оплати за заняття, стверджуючи, що це вияв солідарності з українськими спортсменами.

– Через війну українські тренери Григорій Хозяінов (зник безвісти під час виконання військового обов'язку – прим. авт.) і Павло Жуковський замість того, щоб виховувати нове покоління переможців, взяли до рук зброю, щоб захищати Україну і людські цінності на фронті, – підкреслив юний тхеквондист.

За словами Михайла, всі його українські друзі-тхеквондисти, які переїхали до інших міст Польщі, платять за тренування. Крім того, участь у змаганнях коштує приблизно 600 злотих, що нерідко стає головною причиною, чому юні спортсмени, котрі втекли від війни в Україні, залишають спорт.

Голова ольштинського осередку Польського психологічного товариства Анджей Кендзєрський говорить, що Михайло був першою дитиною серед воєнних біженців, які мешкають у воєводстві, кому він як психолог допомагав пережити втрату батька. Трагічна звістка стала для хлопця важким потрясінням, і саме спорт досі допомагає його психіці долати цей біль.

– Михайло втратив тата, дім, звичне коло спілкування та свою тхеквондо-родину, – пояснює Анджей Кендзєрський. – Таким дітям критично необхідно дати доступ до конструктивних способів переживання втрати. Для Михайла тхеквондо – це більше, ніж просто тренування чи спорт. Якось він зауважив, що діти в його новій групі й за зовнішністю, і за характером дуже схожі на тих, з якими він тренувався в Миколаєві. Це прояв психологічного захисту: дитина підсвідомо шукає знайомі риси навколо, щоб почуватися в безпеці й відчути, що тут усе, як удома.

Психолог підкреслює, що діти, які втратили близьких, потребують поруч хоча б однієї людини, що має внутрішній ресурс і здатна підказати, як упоратися з емоціями.

– Мати Михайла сама перебуває в стані хронічного стресу та горювання, тому не завжди має достатньо сил і знань, аби повноцінно підтримати дитину. У такій ситуації спорт – один із найкращих способів захистити дитячу психіку та відновити соціальні зв'язки. Тренування формують відчуття власної цінності й віру в те, що навіть у найскладніших обставинах допомога може прийти звідти, звідки не чекаєш, – підсумовує психолог.

Попри щільний графік навчання у школі та тренування, Михайло бере ще й активну участь у волонтерських ініціативах, скерованих до військових, що перебувають на фронті: плете маскувальні сітки, виготовляє окопні свічки. Він також танцює в Ансамблі українського народного танцю «Весна», що об'єднує дітей та юнацтво, які прибули до Ольштина після повномасштабного вторгнення росії в Україну, і допомагає ремонтувати велосипеди в межах акції «Ale jazda». Ці велосипеди вже понад чотири роки дарують не лише місцевим дітям-біженцям, але й передають до України. ●

eprasa.pl e2e4414859

КУЛЬТУРА

Людмила ЛАБОВИЧ
Фото авторки статті

«Підляська осінь» – свято пісні і танцю, але під звуки війни

Театральні вистави для дітей, концерти української музики в багатьох місцевостях регіону, танцювальна вечірка, презентація кліпу гурту «Добрина» та «День української культури». Такою була програма найбільшого заходу українського підляського середовища – XXXV Фестивалю української культури на Підляшші «Підляська осінь» (15-18 жовтня). І все це в час, коли росіяни атакували Рівне безпілотниками…

Танцювальний колектив «Вербонька» з Зорі

Осінь на Підляшші – багата на культурні заходи та майже кожного тижня проходить тут неабияка українська подія. «Джерела», поєднані з 30-річним ювілеєм ансамблю «Гілочка», вручення (уже вп'яте) Підляської науково-літературної нагороди та врешті – ювілейна «Підляська осінь», яка традиційно охопила шість місцевостей регіону – Більськ-Підляський, Білосток, Гайнівку, Сім'ятичі, Нарву та Черемху.

«Цього року маємо вже 35-й фестиваль, тобто це такий невеличкий ювілей. Кожного року стараємось, щоб „Підляська осінь" була різноманітна та була спрямована до публіки різного віку», – підкреслив заступник голови Союзу українців Підляшшя Лука Бадовець.

Фестиваль української культури на Підляшші почався з презентації театральної вистави для дітей «В гості до Сонечка» у виконанні акторів Рівненського театру ляльок. Насамперед п'єсу було представлено в Гайнівському будинку культури, згодом її могли подивитися діти в Білостоці, Більську-Підляському та Черемсі.

Традиційним елементом фестивалю був «День української культури». Це захід, спрямований до учнів Початкової школи ім. Адама Міцкевича в Більську-Підляському, де найдовше в регіоні ведеться навчання української мови як мови національної меншини. Багато років він проходив саме в школі, але після ремонту Більського будинку культури постійним місцем його проведення є головна сцена в місті. Кожного року на концерті перед молодою публікою виступають гості фестивалю та учні «четвірки», є також ляльковa вистава.

«Тут діти ліпше сприймають концерт. У школі „День української культури" проходив у спортивному залі. А будинок культури – це професійне місце, є атмосфера, і діти по-іншому ставляться до виступів», – підсумувала вчителька української мови Аґнєшка Ґіза.

Концерти фестивалю відбувалися в п'ятьох місцевостях з участю локальних виконавців та гостей фестивалю з Польщі та України. Удруге в Білостоці «Підляська осінь» пройшла в Університетському центрі культури та науки на кампусі Університету в Білостоці.

«Думаю, що це файне місце, адекватне до кількості публіки, та добра сцена, зручна тим, хто танцює, бо є багато місця. А крім того, добре все звучить», – підкреслив директор центру Дарій Кришпинюк.

У Білостоці, крім самого концерту, пройшли й дві супровідні події фестивалю. Першою з них була презентація відеокліпу до пісні «Ой, вербо, вербо» у виконанні гурту «Добрина» з Білостока. Наступного дня кліп мав свою прем'єру на ютуб-каналі Союзу українців Підляшшя.

«Ми давно вже думали про те, що хотіли б записати кліп до однієї з пісень „Добрини". І якраз у Міністерстві внутрішніх справ і адміністрації був набір на проєкти.

Рівненський учасник заходу – Юрій Ковальчук

Своїми чоловічими голосами причарували публіку хористи «Катапетасми»

eprasa.pl e2e4414859

Ми вирішили спробувати і нам вдалося. Ми записували свій кліп у Загороді над Нарвою, де робимо багато проєктів. Думали довго про пісню. Хотіли опрацювати нову, але вирішили взяти „Ой, вербо, вербо". Вона для нас важлива, бо ми з нею перемогли в Загальнопольському конкурсі капел і народних співаків у Казімєжі і отримали за неї Башту», – розповіла авторка проєкту, учасниця «Добрини» Анна Паб'ян.

Другою подією була танцювальна вечірка в Білостоці з Капелою Наконечного, яка перенесла підляшуків у музичний світ прикордоння: Надсяння, Бойківщини, Лемківщини і Холмщини. То вже не перший візит капели на Підляшшя.

«Дуже любимо сюди приїжджати і тут грати. Розуміємо, що, попри інший історичний контекст, підляська культура має багато спільних рис з нашою музичною культурою, і це дуже приємно», – сказав Максим Наконечний.

Під час концертів «Підляської осені» з різноманітною програмою виступило кількадесят українських колективів з Польщі та України. Прозвучав традиційний і опрацьований фольклор, хорова, сучасна та естрадна пісня, була й традиційна інструментальна музика та палкі українські танці.

Черговий раз на українському заході в регіоні виступив хор «Катапетасма» з Варшави.

«Культура Підляшшя тісно зв'язана з українською культурою. Кожен з нас – підляшуків, котрий має тут предків, – також може почувати себе українцем. Тому ми охоче співаємо на таких фестивалях», – зізнався диригент хору Лука Гайдученя.

З України у фестивальних концертах брали участь дитячі колективи, солісти та ансамблі, найчастіше – неповним складом. Серед виступаючих були й артисти з Рівного, пов'язані з місцевим Рівненським державним гуманітарним університетом, який кілька днів раніше розбомбили росіяни. Ця школа також є альма-матер, зокрема для Єлизавети Томчук, засновниці та керівниці колективу «Ранок» з Більська-Підляського, та Ірини Вишенко, ведучої ансамблю «Гілочка» в Черемсі, який нещодавно відсвяткував свій 30-річний ювілей.

14 жовтня, напередодні фестивалю, Єлизавета Томчук написала на своїй фейсбук-сторінці: «Вчора російський безпілотник врізався в університетську будівлю, де я провела п'ять чудових років свого студентського життя. Саме там я здобувала знання, розвивала свою пристрасть і співала у гурті „Горина". Сьогодні учасники гурту збирали те, що могли врятувати від вогню. Серед руйнувань та попелу збереглося моє фото».

Як зізнавалися під час «Підляської осені» його рівненські учасники, переїжджаючи з одного фестивального концерту на другий, вони весь час стежили за новинами, бо ж під час їхніх виступів росіяни надалі атакували Рівне.

За чотири дні «Підляська осінь» зібрала численну публіку, починаючи від дітей з садочків і початкових шкіл та закінчуючи старшими глядачами. Організатором фестивалю, як завжди, був Союз українців Підляшшя, однак така великомасштабна подія не пройшла б без участі інших установ. Загалом в організацію заходу включилося дев'ять партнерів – зокрема осередків культури та шкіл. І все відбулося в рамах щорічної дотації міністра внутрішніх справ і адміністрації. ●

Дитяче свято в рамах «Підляської осені», тобто «День української культури»

Учасники «Підляської осені» з України

Капела Наконечного виконала реконструкції мелодій українсько-польського пограниччя

eprasa.pl e2e4414859

ІСТОРІЯ

Леся САМЧИНСЬКА
Фото з Вікіпедії

Між космосом та Землею

«Людина народжується для свободи» – так стверджував письменник-фантаст, футуролог і дисидент Олесь Бердник. Він писав про далекі зорі та інші цивілізації і водночас боровся за те, щоб українці могли говорити рідною мовою без остраху. Сидячи за ґратами в радянській тюрмі, він не тільки плекав надії на вільне майбутнє України, а й думав над планом, як це прискорити.

Зоряне дитинство

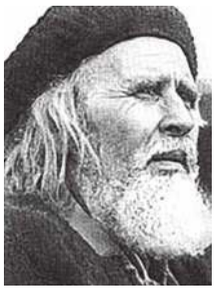

Олександр Бердник народився 27 листопада 1926 року в селі Вавилове Херсонської (нині Миколаївської) області. Його батько був ковалем і механіком, а мати – вправною вишивальницею. У родині Олександра називали Олесем – цим ім'ям він згодом почне підписувати свої книжки. Але то буде колись, а поки що маленький Олесь росте у південному українському селі. Хлопчик не має багато іграшок чи друзів, проте він має набагато більше, ніж міські однолітки, які мешкають у квартирах: варто лише вийти за село, як перед очима відкривається аж до небокраю безмежний степ, а ти – немов нащадок вільних скіфів і володар диких степів, який мчить у далечінь на вірному коні. А вночі над головою розкривається темна і загадкова безодня космосу, яка вабить мерехтінням далеких зірок, і тепер ти вже капітан космічного зорельоту, який мчить у холодному Всесвіті в пошуках інших цивілізацій. А ще був дідусь-моряк Василь, який захоплювався книжками французького астронома Каміля Фламмаріона і читав онуку про Всесвіт, відкриваючи для допитливого хлопчика захопливий світ зірок та планет. Ймовірно, саме це і стало для маленького Олеся визначальним у виборі його майбутнього життєвого шляху. І вже в шкільні роки він почав писати історії про подорожі до інших світів та позаземних істот.

Випробування Голодомором

Коли Олесю було шість років, його сім'я переїхала на свою родинну батьківщину – село Кийлів біля Дніпра на Київщині. Це був сумнозвісний 1932 рік, коли в Україні вирував Голодомор. Дідусь Василь, аби врятувати Олеся і його меншу сестру від голодної смерті, відмовляється від їжі і помирає від голоду. Від повної загибелі родину рятує сільський голова, який під страхом розстрілу дає Бердникам у якості зарплати за роботу продукти і зерно, призначене для посівної.

Страшні образи Голодомору Олесь пронесе через все життя і першим в літературі незалежної України напише у своєму автобіографічному творі «Пітьма вогнища не розпалює…» про спустошені радянською владою оселі й голодну смерть.

Театр і перше ув'язнення

Юнацькі роки Олеся припали на ІІ Світову війну. В 17 років він добровільно пішов до армії, де служив підривником-мінером. Був важко поранений і демобілізувався після закінчення війни.

Після повернення з фронту Олесь екстерном склав шкільні іспити й у 1947 році вступив до театральної студії при Київському театрі Івана Франка. Невдовзі став впізнаваним актором – стрункий, статний юнак із довгим темним волоссям і глибоким поглядом романтика зразу впадав в око глядачам.

Але просто виступати на сцені для енергійного Бердника було замало. Він кипить ідеями і організовує в Борисполі аматорський театр для молоді. Але театральна кар'єра Олеся тривала недовго. У радянському мистецтві будь-який твір мав відповідати ідеології, і на партійних зборах театру часто від акторів вимагали змінити класичні твори, якщо ті не вкладалися в рамки цензури. І от 1949 року на одних із таких зборів Олесь Бердник виступив проти практики перероблювання творів українських класиків. Коли йому зауважили, що директива йде особисто від Сталіна, він розсміявся і запитав: «А Сталін що, драматург?» Додому він того вечора вже не повернувся, бо знав, що його там чекають з арештом. Актор поїхав на Західну Україну, однак там його швидко знайшли і заарештували. Його жорстоко допитують, але він не визнає своєї провини і як «зрадник батьківщини» отримує 10 років позбавлення волі, 5 років заслання і ще 3 роки обмеження прав.

В 1950-му Бердника етапували до ГУЛАГу на будівництво залізниці, де він виснажився до глибокої дистрофії. Після лікування у госпіталі його перевели в інший табір до Караганди. Тут керівництво намагалося розправитися з українцем руками кримінальних злочинців, кинувши до камери до рецидивістів. Але життя Олеся врятувала любов до фантастики: Бердник переповів убивцям «Аеліту» Олексія Толстого, і захоплені в'язні вимагали від нього розказувати цю історію знову й знову.

Від фантаста до борця за свободу

В таборі Бердник писав вірші, пісні та прозу. 1953 року він спробував утекти, однак його спіймали й засудили ще на 10 років, відправивши до табору закритого режиму. У 1955 році під час масового перегляду справ несправедливо засуджених Олеся достроково звільнили.

Після звільнення Бердник спочатку був змушений працювати будівельником, а згодом вдалось влаштуватися художником до будинку культури. Тоді ж він надіслав до видавництва свою першу фантастичну повість «Поза часом і простором», написану ще в ув'язненні. Улітку 1957-го вийшла друком його перша книжка із цією назвою. Вона швидко розійшлася й відразу принесла авторові популярність.

Тим часом 30-річний Олесь знайомиться з Людмилою – студенткою Інституту театрального мистецтва. Вони закохуються одне в одного і швидко беруть шлюб. За рік у пари народжується донька Мирослава.

Наприкінці 50-х і впродовж 60-х років Бердник багато й плідно працює. Виходять його численні фантастичні повісті та романи («Шляхи титанів», «Стріла часу», «Серце Всесвіту», «Діти Безмежжя», «Чаша Амріти» та інші), стає співавтором сценарію фантастичного фільму «Назустріч мрії». Загалом він написав понад 50 фантастичних творів – романів, повістей, оповідань, казок. У його книжках люди вирушали в космос, зустрічалися з невідомими формами життя, шукали нові шляхи розвитку цивілізації. Проте за фантастичними образами стояли більш важливі питання. Що робить людину вільною? Чи можна створити справедливий світ?

У 60-х роках творчість письменника здобула надзвичайну популярність. Його книжки розкуповували великими накладами, а лекції з футурології, які читав Олесь, збирали

eprasa.pl e2e4414859

величезну аудиторію. Письменник виступав у молодіжних клубах та вишах, розмірковував про майбутнє людства, долю Землі, розвиток свідомості та призначення розуму у Всесвіті. На його виступах зали були завжди переповнені: молодь стояла в проходах, сиділа на підвіконнях і навіть одне в одного на плечах.

Фантаст-футуролог всіляко підтримував молодих авторів і допомагав їм публікувати перші твори. Окрім літератури, мав різнобічні інтереси: організовував художні виставки власних картин, писав пісні на свої вірші, багато подорожував. Пішки обійшов гори Карпат, Алтаю, Паміру, Кавказу і Тянь-Шаню, побував в Індії та Тибеті, зустрічався з тибетськими ламами. Був вегетаріанцем і всі продукти до столу вирощував на своєму городі.

Конфлікт із системою

Саме в період літературного успіху проти Бердника почалася організована кампанія цькування. У радянській пресі з'являлися розгромні рецензії, де фантаста звинувачували в ідеалізмі, містицизмі та націоналізмі. Його книжки почали вилучати з книгарень. Особливе місце в цій історії мав «Зоряний корсар», виданий 1971 року, в якому автор розмірковував про свободу, владу, духовний опір і можливість іншого устрою світу. Цей роман швидко став культовим серед молоді, однак у радянських критиків викликав обурення: Бердника звинувачували у «космічному націоналізмі». Весь 60-тисячний наклад «Зоряного корсара» вилучили з продажу, але дуже скоро цей роман почали видавати за кордоном – він виходить у 26 країнах.

Тим часом письменник розлучається зі своєю дружиною і бере шлюб із молодшою на 23 роки Валентиною Сокоринською. Валентина підтримувала Бердника в наступні, особливо тяжкі роки, коли переслідування фактично позбавили його можливості писати.

У квітні 1972 року КДБ проводить у помешканні письменника обшуки й конфіскує незавершені твори, філософські праці, а також рукопис Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?», в якій автор показував суперечність між заявами радянської влади про рівність народів і реальною політикою русифікації. На знак протесту Бердник оголосив голодування, яке тривало 16 днів. Він протестував не лише через вилучення власних речей. Йшлося про право читати, писати, зберігати рукописи й обмінюватися ідеями. Врешті-решт письменник домігся зустрічі з першим секретарем компартії, але це нічого не змінило. Тиск на письменника не припинився. У 1973 році його виключають зі Спілки письменників України, забороняють публічні виступи, вилучають всі книжки з бібліотек і книгарень. Переслідувань зазнає й дружина Валентина: її звільняють з роботи й ніде не працевлаштовують. За подружжям постійно стежать.

Правозахисна діяльність і друге ув'язнення

Попри утиски Олесь не полишав спроб сформулювати власне бачення майбутнього. Він розвинув ідею Української духовної республіки – спільноти, заснованої на духовному відродженні, культурній єдності та відповідальності людини. Його звернення із закликом до створення Духовної держави потрапило на Захід, а еміграційні видавництва почали активно друкувати його книжки. Його твори перекладають англійською, французькою, німецькою, польською, японською та іншими мовами. Письменник створює проєкти «Духовні нації» та «Альтернативна еволюція», які надсилає до ООН.

1976 року Олесь разом із Миколою Руденком і Оксаною Мешко стає одним із засновників Української Гельсінської групи, яка документувала порушення прав людини й виступала на захист політичних в'язнів. Упродовж наступних років він підписував листи й меморандуми на захист переслідуваних, підготував маніфест українського правозахисного руху та звертався до міжнародних організацій. Правозахисна діяльність Олеся Бердника була частиною історії українського дисидентства. Разом із іншими правозахисниками він намагався захистити право українців на власний голос у державі.

Через переслідування родина письменника не могла далі лишатись в Києві: орендодавці відмовляли в оренді, дізнавшись про політичну неблагонадійність Бердників. Тож Олесь разом із сім'єю перебрався до села Гребені під Києвом. Він гірко описував своє житло словами: «Я живу в собачій будці на кручах Дніпрових».

У березні 1979-го письменника знову заарештували за антирадянську пропаганду, оголосивши «особливо небезпечним рецидивістом», і засудили до 6 років таборів суворого режиму та 3 років заслання. Однак навіть у неволі він продовжував писати: занотовував задуми майбутніх творів, фантастичні сюжети, вірші та філософські роздуми. Разом з іншими політв'язнями підписав звернення до ООН із вимогою розпочати процес деколонізації України.

Тривале ув'язнення серйозно підірвало здоров'я Бердника: він переніс кілька серцевих нападів і побоювався, що не доживе до звільнення. У 1984-му, коли письменнику було 58 років, його помилували. Того ж року Бердник опублікував відкритий покаянний лист, в якому відмежувався від Української Гельсінської групи. Це був вимушений крок, який слід розглядати в контексті репресивної системи, що чинила постійний тиск не тільки на письменника, а й на його родину.

Повернення до життя

Після звільнення Бердник повернувся до Гребенів і знову зайнявся літературою. Він працював у редакції київського журналу «Наука-Фантастика», його твори знову почали виходити друком, а за кордоном видавалися поетичні збірки. У 1987 році він заснував громадську організацію «Ноосферний фронт „Зоряний ключ"», метою якої було збереження духовних цінностей народів. При Київському планетарії письменник організував клуб-лекторій.

Наприкінці 80-х років радянська система почала слабшати. В Україні дедалі більше відкрито говорили про історичні злочини, національну культуру та право на незалежність. У 1989 році Бердник створив ще одну громадську організацію «Українська духовна республіка». Вона мала об'єднати людей незалежно від політичних, соціальних, ідеологічних і релігійних відмінностей, спираючись на культурні, духовні та наукові цінності. Ідею підтримали письменники, науковці й громадські об'єднання.

Останні роки

Час поступово забирав сили митця. 1997 року письменник переніс важкий інсульт. Він утратив мовлення, був частково паралізований і до кінця життя залишався прикутим до ліжка. Бердник уже не міг писати, незавершеним лишився його останній роман «Пастка для Будди».

18 березня 2003 року у віці 76 років Олесь Бердник відійшов у засвіти. Сотні людей прийшли попрощатися з письменником. За заповітом, його поховали у дворі власного будинку в селі Гребені, на дніпровській кручі, під калиною, яку він посадив власноруч. ●

eprasa.pl e2e4414859

Михав ТРОХАНОВСКІ
Фото надав автор статті

Посел Семан Трохановскі, а Методий Трохановскі

Семан Трохановскі бив послом до Галицкого крайового сейму во Львові, в часі першой каденції сейму (1861-1867). Прийшов він на сьвіт 15-го лютого 1823 р., в селі Бовцарйова (польска назва то *Binczarowa*), на Санчивщині. Семан закінчив три кляси ґімназиї, а потим Дяко-учительскі інститут в Перемишлі. Довги роки бив дяком і научителем в своїм селі. Можливе, же вчив тиж в інчих сільских школах.

Методий Трохановскі тиж гродився в селі Бовцарйова, аджеж в 1885 р. Скінчив він польску научительску семинарию в Кросні. Бив, подибні як Семан Трохановскі, научителем на Західні Лемківщині. Вчив в селах Угрін, Мацьова (в 1911 р.), Криниця Село, а потим до 1939 р. в польскі научительскі семинарії в Старим Місті (польска назва то *Stary Sącz*). Методий Трохановскі бив тиж публицистом, редактором (м.ін. одновеного по Перши сьвітови войні часопису «Лемко»), політичним і громадским діятелем (м.ін. Лемко Союза), засновником Русской ради в Криници. Гмер во Вроцлаві, в 1948 р.

В книжці «Книга Білцаревы» (книжка під редакцийом П. Трохановского, видана в 2017 р.) подано інформацию, же Методий Трохановскі бив внуком посла Семана Трохановского. То єст неправдива інформация, бо тоти особи не били зо собом породинени.

Семан Трохановскі оженився в 1850 р. з Марисьом Ізбяньском, зо села Білічна. Діти Марисі і Семана Трохановских то: Марися – гроджена 24.12.1851, Ганця – 12.07.1854 (гмерла по двох місяцях), Данько – 28.12.1855, Грегорко – 3.05.1858 (гмер 18.08.1860), Ганця – 17.02.1861, Михав – 17.11.1862, Василь – 5.02.1867, Ксандер – 1869 р. (гмер 20.04.1870, жив 10 місяців), Ольця – 7.07.1871. Нема інформациї лем з років 1863-1865.

Доля діти Семана і Марисі била розмаїта. Данько в 1882 р. оженився до Полян з Марисьом Полянском; мали діти: Василь (1886), Варварка (1888), Ваньо (1890), Миколай (1893), Анна (1895), Марина (1898), Олена (1901), Улька (1907); Данько гмер 17.02.1915 р., хибаль в Ґрацу, по звільнінію з ляґря. Ганя (Анна) видалася за Воленщака, котри гмер пред 1897 р.; в 1897 р. гродила дівку Параску. Михав оженився з Афійом; їх син міцно посварився з вітцьом і виїхав до Гамерики, гин оженився; дівка Михала і Афії, 19-літня Марися, в 1908 р. вишла за 33-літнього Штефана Дідовича з Фльорінки, котри гмер в 1918 р., а Штефана сином Васильом (гр. 1908) заопікувався дідо Михав Трохановскі, Василь Дідович оженився з Антошком Міхнєвич (гр. 1911), дівком Севестора з Чертіжного (Севестора сестра Мария то бабця Василя, Семана і Миколая Мадзеланив); в 1945 р. Михав преселився з внуком Васильом Дідовичом і його родином до УРСР; гмер в 1950 р. в селі Наварія, в районі Пустомитівским. Оля в 1895 р. видалася за Йоана Гальковича з Бовцарйови; їх син Данько – гроджени в 1902 р., в 1927 р. оженився з Мельом Копистяньском, хибаль зо села Чарна.

Глони нашов-єм в ориґіналі ментрикальной книги, же Методий Трохановскі гродився 4 мая 1885 р. Бив він сином Андрия (Андрий, бив сином Павла і Анни, з дому Трохановской) і Параски. Параска била дівком Денезия Костельника і Марти, з дому Гербут, з Крільови Руской. Нонашками Методия били бовцарйовяне Василь Мадзелян і Параска Трохановска. Няньо Методия гродився 24 серпня 1821 р., то єст півтора року перше як Семан Трохановскі. Будучи гдивцьом, Андрий Трохановскі оженився в 1870 р. з 16-літньом Параском Костельник.

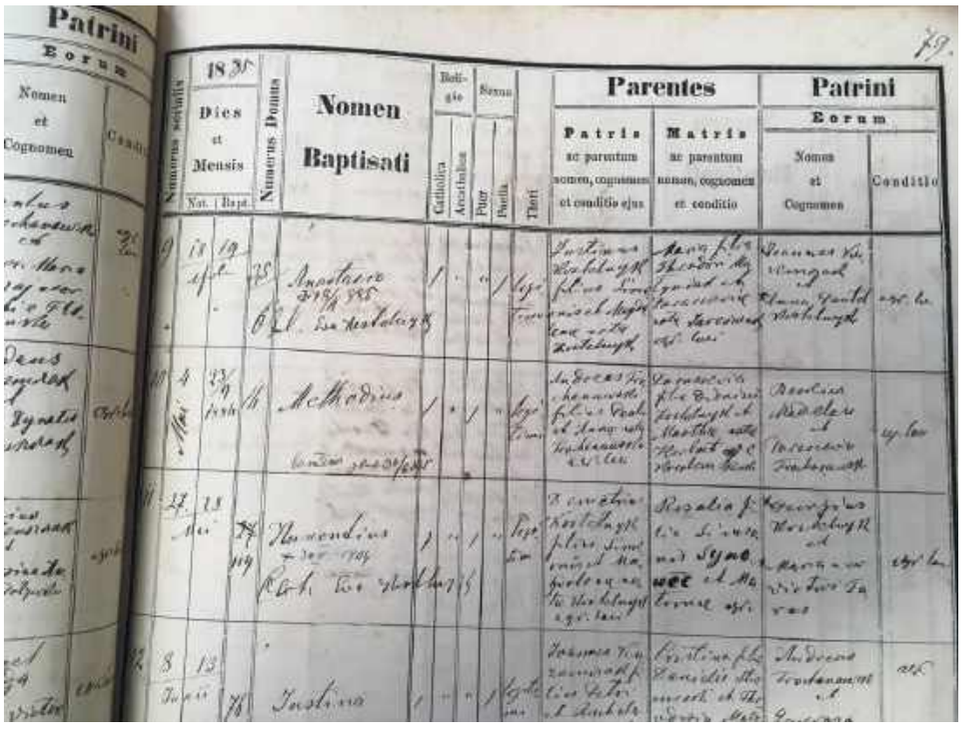

Методий Трохановскі не бив внуком посла Семана Трохановского. Бив він тиж антиукраїнскі, а посел Семан Трохановскі ні.

Семан гмер, будучи гдивцьом, 3 лютого 1892 р. Веце інформациї о послі Семані Трохановским можна найти в мої статї, опубликувани в «Нашим слові» з дня 5 марця 2023 р. ●

eprasa.pl e2e4414859

07.11.2026 | 17:00

CENTRUM KULTURY IM. B.I. ANTONYCZA
PL. DWORZYSKO 5, GORLICE

Pokaz filmu „Łuna"
scen. i reż. Piotr Brzeziński

Akcja „Wisła" była wydarzeniem, które odcisnęło trwałe piętno na naszej społeczności. Pamiętamy o nim i o losach ludzi, których dotknęło. Chcemy uczcić wszystkie ofiary akcji „Wisła" – nasze babcie, naszych dziadków, rodziców oraz wszystkich bliskich, którzy ucierpieli w jej wyniku.

Pokaz filmu „Mikołaj Gabło – łemkowska pamięć Olchowca"
reż. Adam Bortnowski, scen. Bogdan Huk

Losy łemkowskiej społeczności opowiedziane przez pryzmat życia jednego człowieka. Opowieść o Olchowcu – wsi znanej z łemkowskich kermeszy, miejscu, w którym historia, pamięć i tradycja pozostają wciąż żywe. To historia ludzi, którzy przez pokolenia tworzyli tożsamość swojej małej ojczyzny i nadal pozostawiają trwały ślad w kulturze całej Łemkowszczyzny.

ZREALIZOWANO DZIĘKI DOTACJI MINISTRA SPRAW WEWNĘTRZNYCH I ADMINISTRACJI
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji

eprasa.pl e2e4414859

Театральне мистецтво на фестивалі JarmaRock FEST – голос культури

Театр – це набагато більше, ніж просто перевтілення, сценічні образи чи декорації, це один із тих просторів, у якому оживають реальні історії, передаються традиції та важливі життєві цінності. Саме тому ще від початку створення фестивалю театральне мистецтво йшло пліч-о-пліч із музичним. Десь його було більше, десь менше… але театр на «Молодіжних Ярмарках» був завжди.

Тоді фестиваль було важко уявити без елементів театральної культури, а саме без виступів у жанрі кабаре, представлення театральних постановок, а пізніше і сучасних тематичних перформансів. Узагалі, перші «Ярмарки» були дводенними заходами, як і сьогодні, але тоді музичний концерт і забава відбувалися в суботу, а для театрального мистецтва відводився наступний цілий день. На тих «Молодіжних Ярмарках» представлялися різні види мистецтва, які на цьому незвичному ярмарку ставали предметом символічної «торгівлі культурою». А як згадують учасники перших фестивалів, «тоді було що оглядати, про що розповідати та чим "торгувати"».

Якими ж були початки театрального мистецтва на сцені фестивалю? Спочатку були різні короткі театральні форми, а вже пізніше на сцену фестивалю завітали так звані «кабарети», які надовго затрималися у програмі заходу. З роками вони набували все більшого значення і стали улюбленими серед глядацької аудиторії. Їхні виступи приваблювали глядачів своєю легкою, розважальною формою, дотепними жартами, сатиричним осмисленням суспільних подій та поєднанням різних мистецьких засобів – від музики до

театральних сценок. Саме це сприяло швидкому зростанню популярності кабаретів та перетворенню їх на невід'ємну частину «Ярмарків».

Значного внеску у розвиток гумористичної частини фестивалю зробили такі кабаре-гурти, як «Шпиля» з Ґданська, «Горпинка» з Ельблонга, «Самакума» з Варшави та «Ініціативна група УБ» з Перемишля. Останні розважали публіку найдовше – протягом двох десятиліть, створюючи справжні шедеври кабаре. Їхні виступи відрізнялися особливо актуальними темами на ті часи.

Важливим для історії «Молодіжних Ярмарків» було кабаре «Шпиля» з Ґданська, що діяло у 1978-1982 роках. Свого часу вони проводили цілі концерти, представляючи гумористичні сценки та пісні, чергуючи їх із музичними виступами ансамблів.

Частим гостем на «Молодіжних Ярмарках» була і кабаре-група «Горпинка», яка була заснована молодими українцями в Ельблонзі у 1982 році. Це були часи, коли українська молодь у Польщі починала виступати проти наявного тоді порядку. Головною метою цього колективу було висміювання людських слабкостей та заохочення людей до самовдосконалення задля добра цілого народу. Ця група була настільки популярна, що виступала навіть за межами країни та була ініціатором кількох заходів, зокрема «Фестивалю гумору» в Ельблонзі.

Звичайно, протягом десятиліть форма представлення театру та його приклади на фестивалі постійно змінювались. Спочатку у фестивальній програмі переважали кабаретні гумористичні виступи та короткі сценічні форми театральних вистав, а пізніше це переросло у повноцінні спектаклі. Через кілька десятків років історія ніби зробила коло, і у 2000-х роках фестиваль знову повернувся до кабаретних виступів та коротких форм, з яких колись починався його театральний шлях. Поясненням такої циклічності може стати гнучкість та безпосередність саме кабаретної форми, яка на той час віднайшла свою актуальність знову.

eprasa.pl e2e4414859

Пройшло десятиліття, і на сцені фестивалю з'являється проєкт під назвою «Молода Муза», який був покликаний дати голос молодому поколінню. Це, свого роду, зустрічі з українським театром, під час яких представляють цілі театральні вистави за мотивами української літератури, поетичні виступи та співану поезію. Провідну роль у цьому відіграв ґданський театр «Навпаки», який створює театральні прем'єри та масштабні шоу для відкриття заходу.

У театральній історії фестивалю особливе місце займають так звані «перформанси», які виходять за межі звичайної сценічної розповіді. За допомогою цього елементу театрального мистецтва можна говорити про те, що болить, надихає та об'єднує суспільство. Варто пригадати перформанс «Крила», що був представлений на фестивалі у 2024 році, натхненням до створення якого став вірш Ліни Костенко «Крила», які символічно поєднують у собі могутність та натхнення, боротьбу за свободу та гідність, культуру та віру. За допомогою цього перформансу організаторам вдалося продемонструвати глядачам, наскільки природно можуть взаємодіяти різні види мистецтва: театральна постановка, виступи хорів і музичного гурту, та як спільна творчість набуває особливого змісту. Такі сценічні дійства ніби залишають простір для особистих почуттів і роздумів.

Перформанси не лише вражають глядача мистецтвом, а й порушують життєво необхідні теми, і в результаті стають виразним громадянським жестом, що нагадує про постійну боротьбу, яку ми переживаємо сьогодні. Таким прикладом став перформанс «Сьогодні МИ», представлений у програмі 49-го JarmaRock FEST у 2025 році. Він ніби перетворився на додатковий відголос минулого та реакцію на теперішнє сьогодення.

JarmaRock FEST – це значно більше, ніж просто музичний фестиваль. Як підказує сама назва заходу, це яскраве розмаїття форм української культури, де музика, театр, кабаре та інші мистецькі прояви творять спільний культурний простір. А театральне мистецтво займає у цьому багатоголоссі почесне місце, адже театр не лише розважає, а й надихає, навчає та допомагає усвідомити, що українська культура живе там, де є люди, що готові творити її та передавати далі.

Команда JarmaRock FEST

Захід відбувається за фінансової підтримки міста Ґданська, Поморського воєводства та дотації міністра внутрішніх справ і адміністрації Польщі, а також під почесним патронатом Генерального консула України в Ґданську.

ЗАПРОШУЄМО НА МАЛАНКУ 2027 у Кошаліні

16 січня 2027 року (субота), початок: 20:00.
Ресторан Готелю Арка – Громада
(ul. Zwycięstwa 20/24, Koszalin).
До танцю гратиме ансамбль «ГАРАЗД» з Ґданська.
Квитки можна вже заздалегідь резервувати в домівці ОУП.
Детальніша інформація та резервація місць за номерами телефонів: 94/ 342 64 70 (домівка),
тел. моб. 884 994 009, 609 856 353.
КІЛЬКІСТЬ МІСЦЬ ОБМЕЖЕНА!

Щиросердечно запрошує кошалінський гурток ОУП

Об'єднання українців у Польщі у 2026 р. реалізує проєкти, дофінансовані дотацією міністра внутрішніх справ і адміністрації / з державного бюджету:

1. Поточна діяльність Об'єднання українців у Польщі
2. Діяльність Осередків української культури
3. Видавання часописів
4. Діяльність художніх колективів
5. Дитячі фестивалі та конкурси
6. Зустрічі на прикордонні
7. 50. ЯрмаРОК ФЕСТ
8. Українські траєкторії. 70 років організованого життя української національної меншини в Польщі
9. Оцифрування тижневика «Наше слово», 2000-2013 роки
10. Документальний фільм про українську меншину в Польщі

Преосвященному Владиці Аркадію та всій Родині
Висловлюємо щирі співчуття з приводу смерті
дорогої Мами – Ольги
У цей скорботний час розділяємо Ваш біль і смуток, єднаємося з Вами в молитві та просимо Господа дарувати сили пережити цю важку втрату.
Нехай Господь дарує спочилій вічний спокій у Царстві Небесному.
Вічна і світла пам'ять!

Управа та Рада Ольштинського відділу Об'єднання українців у Польщі

Наше Слово **Adres:** Redakcja "Nasze Słowo", ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa, tel.: **biuro redakcji** – tel./fax 22 677-88-10 / +48 661-420-649, redaktor naczelny – 22 677-88-11, sekretarz redakcji – 22 677-84-46, redakcja – 22 677-84-45. **E-mail:** redakcja@nasze-slowo.pl, prenumerata@nasze-slowo.pl, ogloszenia@nasze-slowo.pl Internet: www.nasze-slowo.pl **Kolegium Redakcyjne:** Piotr Tyma, Paweł Łoza, Tetiana Daniuczenko, Anastazja Krawczuk. **Zespół redakcyjny: pełniący obowiązki redaktora naczelnego** – Paweł Łoza, **sekretarz** – Tetiana Daniuczenko, **redaktorzy** – Igor Szczerba (Warszawa), Anna Winnicka (Koszalin), Grzegorz Spodarek (Kętrzyn), redaktor stylistyczny – Anna Russu, redaktor techniczny – Olga Michaluk, **biuro redakcji** – Katarzyna Stepan. **Współpracownicy:** Anastazja Krawczuk (Warszawa), Stefan Migus (Olsztyn), Piotr Andrusieczko (Kijów), Ludmiła Łabowicz (Białystok), Lesia Korostatevych (Warszawa), Daryna Popil (Warszawa), Władysław Graban (Krynica Zdrój), Piotr Wirchniański (Gładyszów).
Wydawca: Związek Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7 03-614 Warszawa, tel.: 22 679-96-77 (sekretariat), E-mail: sekretariat@ukraincy.org.pl, biuro@ukraincy.org.pl Internet: http://ukraincy.org.pl **Fotoskład:** Redakcja „Nasze Słowo" **Druk:** Drukarnia „Efekt". Nakład 1400 egz. Pismo dofinansowano ze środków budżetu państwa Związek Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa.
Konto bankowe dla wpłat w PLN: 47 1160 2202 0000 0000 5515 6292
Konto bankowe dla wpłat w EURO, CAD: IBAN: PL47 1160 2202 0000 0000 5515 6292 BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLPWXXX Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa,
Konto bankowe dla wpłat tylko w USD: IBAN: PL20 1160 2202 0000 0000 5515 6196 BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLPWXXX Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa.

Poglądy autorów publikacji nie zawsze są zbieżne z poglądami redakcji. Za wiarygodność faktów odpowiadają autorzy. Redakcja nie zwraca tekstów nie zamówionych oraz zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania i zmiany tytułów. Koresponduje z czytelnikami tylko na łamach tygodnika. Rozpowszechnianie materiałów z „Naszego Słowa" wyłącznie za zgodą redakcji. Za treść ogłoszeń i reklam redakcja nie ponosi odpowiedzialności.

„Nasze Słowo" dostępne jest w oddziałach Poczty Polskiej, w wybranych EMPiK-ach oraz w wydaniu internetowym www.eprasa.pl/news/nasze-slowo.

Publikacje wyrażają jedynie poglądy autora/ów i nie mogą być utożsamiane z oficjalnym stanowiskiem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. Статті виражають точку зору авторів і не можуть уособлювати офіційну позицію Міністра внутрішніх справ та адміністрації.

eprasa.pl e2e4414859

Patronat honorowy:

Konsulat Generalny Ukrainy w Gdańsku

Organizatorzy:

Związek Ukraińców w Polsce

NAVPAKY

Partnerzy:

B90

EKSPLOATACJA

synago

PIEROGI

Partner CSR:

Energa

Dofinansowano ze środków:

GDAŃSK

WOJEWÓDZTWO POMORSKIE

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji

Patronat medialny:

Radio Gdańsk

SLAWA

trojmiasto.pl

ua pl

Наше Слово

НАША ПОЛЬЩА

ua.news

eprasa.pl e2e4414859